

VICTORIA VÂNTU
Institutul de Filologie al AȘM
(Chișinău)

POEZIA POSTBELICĂ BASARABEANĂ: RECUPERAREA ARTISTICULUI

Abstract. The generation of the 60s brings a new trend in our poetry which had been dominated by romantic expression. The excess of ardour is justified to the full, analyzing literature in socio-political and cultural contexts. It is explained by aspiration for newness, for feeding our local lyrics with metaphors inspired from Eminescu's poetry or from folklore. The socialist subject is replaced by the modern one, the mimetic poetry by the descriptive one.

Keywords: poetry, romanticism, individualization, rehabilitation of aesthetics.

La începutul deceniului al șaselea se manifestă o nouă generație de poeți descrisă elocvent de Gr. Vieru în unul din interviuri: „O grămadă de copii pirpirii și cam gângavi am pornit să colindăm redacțiile, copleșind pe redactori cu caiete întregi de poezii. Și iată că din acei copii s-au ales astăzi câțiva poeți adevărați: Victor Teleucă, Liviu Damian, Gheorghe Vodă, Pavel Boțu, Arhip Cibotaru, Ion Vatamanu, Petru Cărare, Spiridon Vangheli... Și iată că azi, la aceleași redacții literare, la același «Luceafăr» de pe lângă ziarul «Tinerimea Moldovei», vin alți copii, tot mai mulți, care, afară de Eminescu, au în mână pe Lorca, Arghezi, Labiș, Whitman, Esenin, Ed. Miezelaits, Voznesenski...” [1, p. 9].

Autorii basarabeni în această perioadă concep imaginile poetice drept forme de exprimare a unor particularități de temperament ale eului neliniștit, a tendințelor acestuia de autoafirmare. Patetismul trăirilor juvenile și al aspirațiilor caracteristice vârstei completează, într-o anumită măsură, superficialitatea expresiei. Imaginile schițate sunt doar o reprezentare vagă a realității.

Tinerețea și romantismul în epoca postbelică reprezintă două fenomene ce se suprapun. Tinerețea, stare temporară care ține și de vârstă, și de starea de spirit, a exclus din procesul de creație alte criterii. Astfel, patosul romantic care inițial era conceput drept un fenomen benefic, treptat devine un impediment pentru dezvoltarea ulterioară a poeziei. Însăși noțiunea de romantism pierde din conținutul său semnificativ primordial, fiind identificată cu excesul de sentimentalism, exteriorizarea insistentă a emoțiilor. În această ordine de idei menționăm și predilecția scriitorilor pentru prezentarea hiperbolizată a ființei umane.

A vorbi despre semnele noutății, ale revigorării etice și estetice în poezia basarabeană șazecistă este imposibil fără a menționa numele lui V. Teleucă. Romantismul

său e mai puțin stringent decât în cazul altor scriitori ai timpului. Versul se distinge prin tonalitatea domoală, sufletism. Poetul simte acut prăpastia dintre lirică și ideologia de stat, încercând să-și direcționeze scrisul pe o altă coordonată artistică neatinsă de amprenta dogmatismului.

Volumul acestuia „La ruptul apelor” (1960) denotă „ruptura” survenită în viziunea artistică a scriitorilor basarabeni. Poetul încetează a mai fi asociat cu plugarul, colhoznicul; el devine o pasăre pierdută în infinitul înălțimilor: *În noi tăcerea s-a desprins/ Pe-a gândurilor ape/ Și berze vin din necuprins/ Și cerul nu le-ncape./ În calea lor o să ieșim/ Cu gândul primăverii.../ De ce ne știm și nu ne știm?/ Vin berzele chemării* (V. Teleucă, *Vin berzele*).

Imaginea centrală în jurul căreia gravitează universul poeziei este a „berzei”, simbol al creatorului. Berzele prevestesc nu doar reînvierea naturii, dar și renașterea spirituală a poporului. Fenomenul se identifică cu o restructurare a conștiinței etice și estetice, cu formarea unui nou mod de gândire, ceea ce e realizabil doar în artă.

Sugestivă este interogația retorică (*De ce ne știm și nu ne știm?*). Intuim aici o aluzie la necesitatea artistului de a-și camufla identitatea, de a-și înăbuși chemările lăuntrice, lăsându-se manipulat de legi impuse din exterior, străine afirmării individualității creatoare.

Autorul exprimă tendințele unui timp, a unei generații artistice; redă cu subtilitate atmosfera dominantă în universul poeziei basarabene șaizeciste. Imaginile evocate sunt reluate cu insistență în creația lui V. Teleucă. Le surprindem și în poezia ce a intitulat volumul „La ruptul apelor” (1960): *E mult de-atuncia poate/ Și- atâtea primăveri –/ Capitale din viață/ S-au scris ușor și greu./ În pumn mi-adun furtuna/ Și aurul din veri/ Și cresc să fiu al vremii/ Să am un drum al meu*.

Eul liric este obsedat de ideea descoperirii și afirmării propriei singularități, propriului drum. El încearcă să depășească condiția existențială marcată de ruptura dintre vremi, generații, destine. Este supus unui proces de autocultivare continuă: *Am stat la sfat cu mine,/ Belșugul mi-am ales...* Autorul meditează asupra problemei creatorului racordată la cea a curgerii ireversibile a timpului. *Ruptul apelor*, imaginea centrală a operei, simbolizează descătușarea interioară, libertatea trăirii și a gândirii. „Poetul nu mai este un simplu cântăreț al nemărginitei sale țări. De cele mai multe ori el se confundă până la identificare cu eroul său liric, parcurge *distanțe*, își alege drept destin zbuciumul tinerească, neastâmpărul, se înfrățește cu drumul” [2, p. 185].

De o sugestivitate aparte e motivul drumului. Acesta e perceput în poezia lui V. Teleucă „în veșnică mișcare, cu un popas de o clipă mereu spre alte zări. E un drum simbolic, vizual destul de conturat, totuși pe alocuri nu îndestul de concretizat” [3, p. 16].

Simbolul drumului apare în lirica basarabească drept materializare a tinereții neliniștite, a dorului de zbor, de revigorare și renaștere spirituală. Drumul face legătura dintre poet și omenire, îl încadrează în tumultul, ritmurile accelerate ale vieții. Este,

în același timp, o cale de a realiza conexiunea dintre eul poetic și realitate. Deși, la etapa actuală, această legătură pare o depășire a limitelor spațiale.

Drumul este ademenitor pentru poet și datorită tangențelor cu propria sa soartă. Chiar și dragostea, sentiment considerat sacru în lirica șaizecistă este asociată cu un drum. Acesta permite prezența și participarea la evenimente de importanță vitală. Este simbolul ce potențează realizarea unor observații, constatări, aspecte care reduc lirismul operei. Nu e suficient a observa un fenomen din exterior; acesta trebuie conștientizat, conceput în profunzime. Numai astfel va fi asigurată armonia dintre poet și univers.

Criticul literar R. Portnoi remarcă amalgamul de conotații prezentat de simbolul dat în lirica populară: *Drum la deal și drum la vale,/ Îmi fac veacul tot pe cale,/ N-am în lume sărbătoare,/ N-am nici partea mea de soare...*

„Drumul și calea conțin aici sensuri figurate, care ridică imaginea la limite de simbol. Cu semnificații figurate de aceeași natură apare imaginea drumului și în alte producții populare. Sunt semnificații condiționate de viața oropsită a poporului în trecut. Imaginea simbolică a drumului implică sensuri nu numai în legătură cu soarta vitregă a chirigiului, care își «făcea veacul» pe drumuri, departe de familie, mereu pândit de nevoi și primejdii, dar și cu destinul mai crunt al maselor în vremurile de bejenie, de gonire în robie la turci și la tătari, și cu chinul celor duși de-a sila la cătănie, și cu amarul celor nevoiți să pribegească prin ținuturi și țări străine în căutare de lucru ș.a.” [4, p. 207].

Atmosfera reflexivă este transpusă și în poezia „Spovedanie”, inclusă în ciclul „De vorbă cu mama” (1960). Textul este proiectat pe o coordonată profund meditativă. Autorul creează o proprie filozofie existențială centrată pe descifrarea esențelor ființei umane: *Mă știi cioban și astăzi la stâna mea de vise,/ Că dau în strunga vremii poveștile la muls?* (V. Teleucă, *Spovedanie*). Remarcăm măiestria cu care e realizată fuziunea dintre motivul mioritic cu cel al reveriei romantice și al timpului, coordonate ce definesc universul liric al autorului. „Ca și expresionistul L. Blaga, V. Teleucă apelează la mit și analogie, la lumea magică a misterelor ancestrale, caută relații transcendentele cu «strămoșii», cu universul, pentru a releva marile sensuri și adevăruri ale existenței umane” [5, p. 63].

În căutarea expresiei apte de a sugera pregnant revigorarea spirituală caracteristică epocii poststaliniste, poeții basarabeni au apelat la imagini-cheie definitorii pentru atmosfera optimistă dominantă. Din suita simbolurilor relevante, remarcăm și tabloul primăvărativ cu accente aparte în lirica lui V. Teleucă.

Autorul reușește să concentreze în hotarele a două versuri esența romantică a poeziei postbelice, accentuată de coordonata ei mitică. Poetul veghează asupra viselor țesând din ele povești ce îl înscriu în tiparele eternității: *De-atâta-i primăvară în sufletele noastre,/Suntem niște etape de luptă și de vis;/ Noi ducem eștafeta pe drumurile aspre,/ Murim și ne renaștem să facem cum ne-am zis* (V. Teleucă, *Op. cit.*).

Starea de spirit primăvărativă este o notă specifică creației lirice a timpului. Ea traduce avântul, lupta unei întregi generații pentru atingerea idealurilor de libertate.

Este „un drum aspru” ce implică un șir de sacrificii. Trecerea obstacolelor în calea spre inițierea artistică se soldează cu aflarea propriei individualități creatoare. Avânturile poetice definesc renașterea artei din propria cenușă. Ea revine la uneltele sale primordiale, expresia de sorginte folclorică și reapare într-o formulă nouă. Ideea este subliniată în versurile: *În tineri viitorul își fierbe azi răscoala/ Cu patimi renăscute, pe care le ascult./ Iar freamătul vieții e singura mea școală,/ Ce șterge azi pecetea trecutului demult* (V. Teleucă, *Op. cit.*).

Poetul își află inspirația în „freamătul vieții”. El conștientizează necesitatea imperioasă a evoluției ce se manifestă în toate filierele existențiale și implică detașarea de „pecetea trecutului” și orientarea spre viitor, spre descoperirea unor noi valori etico-estetice.

În anul 1966, apare volumul, „Insula cerbilor” semnat de V. Teleucă, care reliefează crezul artistic al poetului șaizecist. În ritmul dictat de tradiția vremii, poetul caută refugiu în cântecul popular: *Doina,/ cascada durerii din pieptul ciobanilor./ Am tresărit ce va zice lumea cea mare,/ deprinsă cu ritmul/ bubuitor din cântecul altor popoare.* (V. Teleucă, *Doina*).

Raportată la contextul în care a fost plăsmuită, poezia ar putea fi interpretată drept un îndemn de întoarcere spre propria ființă, de regăsire a identității camuflată în realități străine spiritului românesc. Autorul surprinde cu înfiorare revenirea liricii noastre la ritmurile melancolice de doină, o perfectă definire metaforică a stării de spirit dominante în Basarabia șaizecistă.

Aceleași tonalități transpar în *Cântec vechi de când lumea*. Mesajul liric e potențat de o suită de motive folclorice: drumul, fântâna, spicul, ploaia. Fiecare denotă un microunivers ce definește o ipostază a spiritualității românești.

Analizând poezia postbelică în contextul caracteristic dezvoltării culturii basarabene în perioada șaizecistă, vom considera predilecția pentru stările romantice drept o cale de evadare din realitatea ostilă afirmării spiritului creator și de pătrundere în literatura de valoare. Pentru cea mai mare parte dintre poeți, romantismul a reprezentat libertatea și posibilitatea de afirmare.

Referințe bibliografice

1. Apud: A. Bantș. *Dinamica sacrului în poezia basarabeană contemporană*. București, Editura Fundației Culturale Române, 2000.
2. A. Țurcanu. *Poezia moldovenească: constituirea unui sistem estetic// Căutări artistice ale literaturii moldovenești din anii '70-'80*. Chișinău, Știința, 1987.
3. Z. Săpunaru. *Freameătul vremii*. Chișinău, Cartea Moldovenească, 1969.
4. R. Portnoi. *Pagini alese*. Chișinău, Literatura artistică, 1977.
5. T. Roșca. *Structuri lirice în poezia anilor '60*. Chișinău, AȘM, Institutul de Filologie, 2007.